

סוגיות בהנגשת שירותי האוטובוסים בתחבורה הציבורית לאנשים עם מוגבלות בדגש על השירות בחברה הערבית

כתיבה: רינת בניטה | אישור: שירי ספקטור בן ארי

תאריך: כ"ה בחשון תשפ"א, 12 בנובמבר 2020

סקירה

תוכן עניינים

1.....	1. רקע.....
2.....	2. הנגשת שירותי התחבורה הציבורית באוטובוסים לאנשים עם מוגבלויות.....
3.....	2.1 הנגשת תשתיות עירוניות לשם הגעה לתחבורה ציבורית עבור אנשים עם מוגבלות.....
3.....	2.2 הנגשת תחנות המתנה וסככות לאנשים עם מוגבלות.....
5.....	2.3 הנגשת אוטובוסים עירוניים לאנשים עם מוגבלות.....
5.....	2.4 הנגשה חושית לאנשים עם מוגבלות באוטובוסים בשירות התחבורה הציבורית.....
6.....	2.4.1 הנגשת שירותי השילוט והכריזה באוטובוסים בשפה הערבית.....
7.....	2.5 נגישות שירות התחבורה הציבורית הבין עירונית לאנשים עם מוגבלויות.....
8.....	2.6 הכשרות לנהגים בנושאים הקשורים לשירות עבור אנשים עם מוגבלויות.....
9.....	3. פעילות הנציבות לשוויון אנשים עם מוגבלויות בתחום יישום תקנות הנגישות באוטובוסים העירוניים והבין עירוניים בשירות התחבורה הציבורית.....

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת אימאן ח'טיב-יאסין, יו"ר ועדת המשנה של ועדת הכלכלה, לנושא קידום התחבורה הציבורית בחברה הערבית,¹ ועניינו הנגשת שירותי האוטובוסים בתחבורה הציבורית, בדגש על השירות שניתן לאנשים עם מוגבלויות ביישובי החברה הערבית. במסמך יוצגו ראשית העקרונות הכלליים שבשם התחייבה מדינת ישראל להנגשת שירותי תחבורה עבור אנשים עם מוגבלויות, לאחר מכן תוצג ההבחנה בהסדרת התחום על ידי משרד התחבורה בין הנגשת השירות העירוני והשירות הבין עירוני. דגש מיוחד יינתן על הגעה נגישה מנקודה לנקודה בתוך תחומי הרשויות המקומיות, תוך התמקדות ביישובי החברה הערבית. בהמשך יוצגו כמה נתונים לגבי נגישות לשירות תחבורה ציבורית בין עירונית בישראל בכלל ובחברה הערבית בפרט, לפי יישובים. פרק נוסף במסמך יוקדש להנגשה חושית של אוטובוסים עירוניים ובין עירוניים והנגשה לשונית עבור דוברי השפה הערבית וכן להכשרות ייעודיות לנהגי החברות המפעילות בנוגע לשירות עבור אנשים עם מוגבלויות.

1. רקע²

על פי נתוני הנציבות לשוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (להלן במסמך זה: "הנציבות"), נכון לשנת 2019 אחד מכל חמישה ישראלים הוא אדם עם מוגבלות.³ שיעורם של אנשים עם מוגבלויות בקרב בני החברה הערבית אף גבוה מזה, ולפי נתונים שמסרה הנציבות, הוא אחד מכל ארבעה.⁴ הנגשת התחבורה הציבורית היא חלק מהנגשה רחבה יותר של שירותים ציבוריים שונים, שנועדה להגן על כבודם וחירותם של אנשים עם מוגבלות ולעגן את זכותם להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים. חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998 (להלן במסמך זה: חוק השוויון או "החוק") קובע כי "זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ומחויבותה של החברה בישראל לזכויות אלה, מושתתות על ההכרה בעיקרון השוויון, על ההכרה בערך האדם שנברא בצלם ועל עיקרון כבוד הבריות".⁵ התיקון לחוק משנת 2005 מחייב בנגישות **כל מקום ציבורי וכל שירות ציבורי כמשמעותם בחוק**. יתרה מזאת, התיקון לחוק הקנה לנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות סמכויות חקירה ואכיפה. בכלל זה הוקנתה לתובע מקרב עובדי הנציבות סמכות הגשת כתב אישום פלילי בשל הפליה במקום ציבורי או בשירות ציבורי. כן נקבע כי הנציבות רשאית להגיש תובענה מינהלית או אזרחית, בין השאר בקשר להפרת חובת ההנגשה החלה על מקומות ציבוריים ושירותים הציבוריים או בשל הפליה בכניסה למקום ציבורי או בקבלת שירות. כן ניתנה לנציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות סמכות

חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות קובע כי "זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ומחויבותה של החברה בישראל לזכויות אלה, מושתתות על ההכרה בעיקרון השוויון, על ההכרה בערך האדם שנברא בצלם ועל עיקרון כבוד הבריות".

החל משנת 2005, כל מקום ציבורי וכל שירות ציבורי כמשמעותם בחוק מחייבים בנגישות.

¹ הכנסת, [ועדת הכלכלה אישרה הקמת עוד שתי ועדות משנה – ועדת משנה לקידום התחבורה הציבורית בחברה הערבית וועדת משנה לדיר הציבורי](#), 14 באוקטובר 2020.

² אלא אם צוין אחרת, פרק זה מתוך: אהוד בקר, [הנגשת קווי אוטובוס בין-עירוניים לנוסעים בכיסאות גלגלים: מבט משווה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 19 ביולי 2017.

³ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, [סיכום פעילות שנתית תשע"ט \(2019\)](#), מאי 2020.

⁴ תמר ויזנפלד, מפקחת ארצית לנגישות השירות, נציבות שוויון לאנשים עם מוגבלויות, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 בנובמבר 2020.

⁵ [חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות](#), התשנ"ח-1998.

להוציא צו נגישות המופנה נגד המפרים את הוראות החוק, והמורה למי שחייב בביצוע התאמות נגישות לנקוט בפעולות לשם ביצוע התאמות כאמור.

בשלהי שנת 2006 התקבלה בעצרת האו"ם האמנה בדבר זכויות אנשים עם מוגבלות. ישראל חתמה על האמנה לראשונה בשנת 2007 ואשררה אותה בפעם האחרונה ב-28 בספטמבר 2018. במסגרת האמנה ניתנה הכרה מחודשת בזכויות האדם וחירויות היסוד המובטחות לכל אדם, תוך הדגשת הצורך להבטיח כי אנשים עם מוגבלויות ייהנו מזכויות וחירויות אלו במלואן ללא אפליה. עוד מצוין באמנה כי המדינות שהן צד לה "ינקטו צעדים הולמים כדי להבטיח לאנשים עם מוגבלויות גישה לסביבה הפיזית, לתחבורה ולמידע" באופן שווה לאנשים שאינם עם מוגבלות.⁶

במסגרת האמנה נדרשות המדינות החתומות עליה, בין היתר, לאמץ את כל האמצעים ההולמים, החקיקתיים, המנהליים והאחרים, כדי ליישם את הזכויות שהוכרו בה, לפתח ולנסח תקנים והנחיות עבור נגישות למתקנים ושירותים ציבוריים ולפקח על יישומם, וכן להבטיח שגופים פרטיים המציעים מתקנים ושירותים כאלו יתחשבו בכל היבטי הנגישות לאנשים עם מוגבלויות.⁷

2. הנגשת שירותי התחבורה הציבורית באוטובוסים לאנשים עם מוגבלויות

תקנות הנגישות של אוטובוסים בישראל נשענות כאמור על חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998. על פי החוק, אדם עם מוגבלות זכאי לשירותי תחבורה ציבורית נגשים ומתאימים לשימוש, בתדירות סבירה, לרבות אפשרות גישה לתחנות ולנמלים שבמסגרתם פועלים שירותי תחבורה ציבורית.⁸ חלק מתקנות הנגישות עוסקות בקווי שירות באוטובוסים, וסעיפים רלוונטיים מובאים בפרק שלהלן.

ראוי לציין כי הנגשה של שירותי התחבורה הציבורית כוללת לא רק את הנגשת האוטובוס עצמו אלא גם את הסביבה שבין מקום מגוריו של האדם ועד התחנה עצמה. כלומר, בנוסף להתאמת האוטובוסים עצמם, תהליך ההנגשה כולל גם התאמות של התשתיות המשמשות לתחבורה ציבורית, ובפרט תחנות האוטובוס אך גם של המדרכות והרחובות כך שיהיה עבירים ובטיחותיים עבור אנשים עם כיסאות גלגלים. כך, אם תחנת האוטובוס או הדרך אליה לא נגישות, הנגשת האוטובוס עצמו לא תשיג את מטרתה במלואה. על כן, האחריות להנגשה נחלקת בין כמה גורמים ובהם: נציבות שיוויון לאנשים עם מוגבלויות, משרד התחבורה, הרשות המקומית ומפעילי החברות הזכייניות לשירות בתחבורה הציבורית.

⁶ משרד המשפטים, ארגון האומות המאוחדות, [האמנה בדבר זכויות אנשים עם מוגבלויות \(תרגום לעברית\)](#), 28 בספטמבר 2018.

⁷ שם.

⁸ [חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות](#), התשנ"ח-1998.

בפרקים שלהן יובאו דברי החקיקה שמהם שואבים הגורמים השונים את סמכויותיהם וחובותיהם באשר להנגשת שירות התחבורה הציבורית עבור אנשים עם מוגבלויות.

2.1 הנגשת תשתיות עירוניות לשם הגעה לתחבורה ציבורית עבור אנשים עם מוגבלות

על פי [פקודת העיריות \[נוסח חדש\]](#), לרשות המקומית חובות וסמכויות בנוגע לרחובות ולמדרכות בתחומה, לרבות פיתוח, סלילה ותחזוקה של כבישים ומדרכות. לפיכך, הנגשה של מדרכות ורחובות עבור אנשים עם מוגבלויות, על מנת שיוכלו להגיע אל תחנות ההמתנה לאוטובוסים הנגישים, היא חובה שחלה על הרשות המקומית. אחד המקורות למימון הנגשה כזאת יכול להיות מתשלומי הארנונה השוטפים או באמצעות היטלים מיוחדים שהרשות רשאית להטיל לצורך שיפור התשתיות הציבוריות (לדוגמא: היטל סלילת רחובות).

בהקשר למסמך הנוכחי נדגיש כי **הצורך בהתאמות עבור אנשים עם מוגבלות המתניידים באמצעות כיסאות גלגלים בולט יותר במקומות בהם אין תשתית מתאימה לשימוש של הולכי רגל, למשל תחנה סמוכה לכביש, שאין מדרכה רציפה בינה לבין היישוב הקרוב אליה, או שהמדרכה צרה מכדי לאפשר מעבר כיסא גלגלים. היעדר נגישות כזאת בשל תשתיות מיושנות, תחזוקה לקויה או בשל היעדר שירות בתוך היישוב עצמו נפוצה יותר בקרב ישובי החברה הערבית בהשוואה לשאר האוכלוסייה**, בין היתר בשל מצבן הכספי של הרשויות הערביות שעל פי רוב תושביהן מרמה סוציו-אקונומית נמוכה יותר ושיעורי גביית הארנונה בהם נמוכים בהשוואה ליישובים יהודיים ומעורבים.⁹ נציין כי מבקר המדינה הקדיש באחרונה דוח ייעודי לנושא זה, ומצא כי אכן מצב התשתיות ביישובי החברה הערבית שנבדקו לקוי ובחלק מהרחובות בערים כלל אין מדרכה סלולה, קל וחומר לא דרך נגישה.¹⁰

2.2 הנגשת תחנות המתנה וסככות לאנשים עם מוגבלות

ההתאמות הקשורות להנגשת התחנות עבור נוסעים בכיסאות גלגלים כוללות: התייחסות לרוחב המדרכה הסובבת את התחנה ולשיפוע שלה; גישה ללא מדרגות לתחנה; מדרכה בגובה תואם למעלית או לכבש (רמפה) שמשמשים לעלייה לאוטובוס; מעברי חצייה מותאמים סביב התחנה, והצגת לוחות זמנים ומידע בגובה מתאים לנוסע בכיסא גלגלים.

בתקנות משנת 2003 נקבע כי הרשות המקומית תנגיש תחנות וסככות המתנה המוצבות ברחובות שבתחום שיפוטה, בהתאם לתוכנית הנגשה, ותדווח למפקח על התעבורה אחת לשנה על ההתקדמות בביצוע התוכנית. עוד נקבע כי בעל רישיון קו (דהיינו- החברה המפעילה את הקו) יפעיל את האוטובוסים הנגישים ויציב בתחנות ובסככות ההמתנה שלטים מונגשים עבור

⁹ לבחינת נתוני גביית הארנונה ומעמד חברתי-כלכלי בקרב הרשויות הערביות בהשוואה לכלל הרשויות המקומיות, ראו: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הרשויות המקומיות- קובץ נתונים לעיבוד לשנת 2018](#), כניסה אחרונה: 3 בנובמבר 2020.

¹⁰ מבקר המדינה, דוחות על הביקורת בשלטון המקומי לשנת 2020: [פעולות להגברת הבטיחות בדרכים בתחומיהן של רשויות מקומיות בחברה הערבית](#), 14 ביולי 2020.

הנגשה של שירותי התחבורה הציבורית כוללת לא רק את הנגשת האוטובוס עצמו אלא גם את הסביבה שבין מקום מגוריו של האדם ועד התחנה עצמה.

בנוסף להתאמת האוטובוסים עצמם, תהליך ההנגשה כולל גם התאמות של התשתיות המשמשות לתחבורה ציבורית, ובפרט תחנות האוטובוס וכן הנגשה של המדרכות והרחובות כך שיהיה עבירים ובטיחותיים עבור אנשים עם כיסאות גלגלים.

אנשים עם מוגבלות לפי תכנית ההנגשה, וידווח למפקח על התעבורה אחת לשישה חודשים, על התקדמות ביצוע התכנית.¹¹ כמו כן, בצמוד לתחנת אוטובוס או לסככת ההמתנה, בצד הפונה לכיוון שממנו מגיע האוטובוס, חלה חובת סימון רחבת היערכות פנויה ממכשולים, שתאפשר את פתיחת מיתקן ההרמה מהאוטובוס למדרכה.¹²

לפיכך, הנגשת הסככות ותחנות ההמתנה, הקמת מדרכות שיאפשרו הגעה של אנשים עם כיסאות גלגלים והנגשת רחבת היערכות הפנויה ממכשולים בסמוך לתחנת ההמתנה לאוטובוס- כולם מצויים תחת האחריות והביצוע של הרשות המקומית, ואילו האחריות להצבת שלטים מונגשים בתחנות היא של החברה המפעילה.

במענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר מן הרשות הארצית לתחבורה ציבורית כי משרד התחבורה מלווה מקצועית ומסייע בתקצוב הגורמים החייבים בהנגשת התחבורה הציבורית (דהיינו- המפעילים והרשויות המקומיות) בכל הארץ ובכלל זה ביישובי החברה הערבית.¹³ עוד נמסר כי מפעם לפעם, מסייע המשרד גם במימון פרויקטים להנגשת תחנות אוטובוס ברשויות בהן פועל שירות תחבורה ציבורית עירוני. כך, לפי הנתונים שמסר המשרד, בשנים 2016 ו-2012 תוקצבו 16 רשויות מקומיות ערביות בסך של כ- 3.3 מיליון ש"ח, לסיוע בביצוע הנגשת תחנות בתחומן מתוכם נוצלו כ- 2 מיליון ש"ח בלבד עד כה.¹⁴ יתר על כן, מהמשרד נמסר כי **כיום נבחן קידומה של תוכנית חומש להנגשת תחנות לאנשים עם מוגבלות ביישובים הערביים, במהלך מדורג של הנגשת כלל התחנות ביישובי החברה הערבית. עלות התוכנית מוערכת בכ-40 מיליון ש"ח, אך היא טרם אושרה ותוקצבה.**¹⁵

¹¹ [תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(הסדרת נגישות לשירותי תחבורה ציבורית\), התשס"ג-2003.](#)

¹² ש.ם.

¹³ גבי נבון, מנהל אגף נגישות בתחבורה הציבורית, הרשות הארצית לתחבורה ציבורית, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 10 בנובמבר 2020.

¹⁴ הרשויות שתוקצבו על ידי המשרד לצורך קידום הנגשת שירותי התחבורה הציבורית בתחומן הן: 2012- אעבלין, בית ג'ן, דאלית אל כרמל, טמרה, יפיע, כאבול, כפר כנא, כפר קאסם, סכנין, עין מאהל, עוספיא, ריינה; 2016 – ח'ורה, טירה, כפר קאסם, רהט, שפרעם.

¹⁵ ש.ם.

כיום נבחן במשרד
 התחבורה קידום
 תוכנית חומש להנגשת
 תחנות לאנשים עם
 מוגבלות ביישובים
 הערביים, במהלך
 מדורג של הנגשת כלל
 התחנות ביישובי
 החברה הערבית. עלות
 התוכנית מוערכת בכ-
 40 מיליון ש"ח, אך
 היא טרם אושרה
 ותוקצבה

2.3 הנגשת אוטובוסים עירוניים לאנשים עם מוגבלות

לפי התקנות, על אוטובוס נגיש לכלול, בין היתר, דלת המיועדת לכניסה של אדם הנע בכיסא גלגלים, ברוחב שלא יפחת מ-100 ס"מ כך שמתאפשר מעבר חופשי בדלת; מתקן הרמה לכניסה ויציאה של נוסעים עם כיסא גלגלים; מנגנון למניעת תנועה של האוטובוס בעת הפעלת מתקן ההרמה; הקצאת מקום לכיסא גלגלים מול הדלת המיועדת לכניסת כיסא הגלגלים, עם מאחז יד ואמצעים לעיגון כיסא הגלגלים ולהבטחת יציבותו; לחצן עצירה בטווח יד של הנוסע היושב בכיסא גלגלים וכן מערכות לכריזה פנימית וחיצונית.¹⁶

נדגיש כי תקנות אלו חלות על אוטובוסים עירוניים בלבד, ואילו אוטובוסים בין עירוניים מחוייבים להנגשה חושית (עבור אנשים עם לקות ראייה ושמיעה) בלבד, ורק החל משנת 2017. סוגיית ההנגשה החושית והמחוייבויות של הגורמים השונים בנוגע לביצועה מובאות בהמשך מסמך זה.

2.4 הנגשה חושית לאנשים עם מוגבלות באוטובוסים בשירות התחבורה הציבורית

בשנת 2017 הותקנו בישראל [תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(נגישות חושית באוטובוסים בין-עירוניים\)](#), [התשע"ח-2017](#). התקנות מעגנות את חובת ההנגשה של אוטובוסים בין עירוניים, ולפיהן, בין היתר, באוטובוסים בין עירוניים נגישים יוקצו סמוך ככל האפשר לכניסה שני מקומות ישיבה לאנשים עם מוגבלות שיסומנו על ידי סמלי הנגישות ושני מקומות ישיבה צמודים לאדם עם מוגבלות המלווה בחייט שירות, וכן תותקן בו מערכת כריזה פנימית וחיצונית שתעמוד בין השאר בתנאים אלה: מערכת הכריזה הפנימית תכריז בקצב אטי, לקראת עצירה ליד התחנה, את שם התחנה, ולאחר עזיבת האוטובוס את התחנה את שם התחנה הבאה; מערכת הכריזה החיצונית תותקן בסמוך לדלת הכניסה הקדמית ותכריז את מספר הקו ויעדו.¹⁷ בנוסף, החל מאפריל 2019 חלה חובה להציב בתחנות שלטים נגישים, שינגישו לאנשים עם מוגבלות חושית של המידע שניתן בתחנות לכל הפחות על אודות הקווים התדירים ביותר העוברים בהן לאנשים עם מוגבלות חושית.¹⁸

¹⁶ [תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(הסדרת נגישות לשירותי תחבורה ציבורית\)](#), התשס"ג-2003.

¹⁷ [תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(נגישות חושית באוטובוסים בין עירוניים\)](#), התשע"ח-2017.

¹⁸ שם.

2.4.1 הנגשת שירותי השילוט והכריזה באוטובוסים בשפה הערבית

באשר לסוגיית **ההנגשה החושית בערבית** נציין כי ההחלטה בדבר הטמעת שילוט וכריזה בערבית התקבלה לצורך הנגשת המידע לציבור על רקע החלטת הממשלה מס' 2365 מדצמבר 2014, לפיה: "המשרד יתרגם לערבית את המידע שהוא מספק לציבור בדבר התחבורה הציבורית כך שרמת הזמינות של המידע בערבית שהוא מספק לציבור תהיה דומה ככל הניתן לזו של המידע בעברית".¹⁹ שנה לאחר מכן, בהחלטת הממשלה מס' 922 מדצמבר 2015 נקבעה תוכנית חומש לשיפור שירותי התחבורה הציבורית ביישובי מגזר המיעוטים, ובה, בין היתר, צוין כי עד לתחילת יולי 2016 תושלם ההנגשה הלשונית בכלל האמצעים להספקת מידע לנוסעים באתרי המידע הממשלתיים בשפה הערבית.

על פי משרד התחבורה, הנחייה למפעילי התחבורה הציבורית להטמיע שילוט וכריזה באוטובוסים בשפה הערבית ניתנה לראשונה בשנת 2016. בדצמבר 2019 מסר משרד התחבורה במענה לפנייה על פי חוק חופש המידע כי תכניות ההטמעה של השפה הערבית בכלל שירותי התחבורה הציבורית מיושמות "באופן מדורג".²⁰ לא נמסר בתשובת המשרד מה היקף הטמעת התוכניות נכון לשנת 2020 ומהם פערי הביצוע ביחס לתוכניות.

במענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת מנובמבר 2020, בנוגע לסוגיית הנגישות של השילוט נמסר כי המשרד מגבש אוגדן הנחיות בנוגע לנגישות המידע בתחבורה הציבורית, במטרה לתת פתרון עבור כלל משתמשי התחבורה הציבורית, בדגש על נוסעים עם מוגבלות קוגניטיביות וקשיי התמצאות. עוד נמסר כי נכון להיום יש חוסר אחידות בכל הנושא של שלטי הכוונה ושלטי מידע המוצבים במתקני תחבורה ציבורית. **בנוגע להנגשת השילוט לשפה**

בהחלטת הממשלה מס'
922 מדצמבר 2015
נקבעה תוכנית חומש
לשיפור שירותי
התחבורה הציבורית
ביישובי מגזר המיעוטים,
ובה, בין היתר, צוין כי
עד לתחילת יולי 2016
תושלם ההנגשה
הלשונית בכלל
האמצעים להספקת
מידע לנוסעים באתרי
המידע הממשלתיים
בשפה הערבית.

¹⁹ מזכירות הממשלה, החלטת הממשלה מס' 2365: פעילות הממשלה לפיתוח כלכלי במגזר המיעוטים בשנת 2015, תאריך פרסום: 21 בדצמבר 2014.

²⁰ משרד המשפטים, היחידה הממשלתית לחופש המידע, מידע על כריזה ושילוט אלקטרוני בתחבורה ציבורית, 11 בדצמבר 2019.

הערבית נמסר כי החל משנת 2016 הוצב שילוט סטטי דו לשוני בכ- 17,000 סככות המתנה בתחנות; והוטמע שילוט אלקטרוני דו- לשוני (עברית וערבית) בכ- 1,100 תחנות סככה שבהן שילוט זמן אמת בכל הארץ.²¹

2.5 נגישות שירות התחבורה הציבורית הבין עירונית לאנשים עם מוגבלויות

כאמור, על אף שאין חובה בחקיקה להנגשה פיזית של שירותי התחבורה הציבורית הבין עירוניים, חלק מהחברות כבר החלו לרכוש אוטובוסים מונגשים. ביולי 2020 פורסם דוח שנכתב עבור קרן משפחת רודרמן²² ותנועת לינק 20 שעניינו דירוג היישובים בישראל על פי מידת הנגישות הבין עירונית לאנשים עם מוגבלויות. הדוח מבוסס על ניתוח נתונים הכוללים מידע על כל העצירות המתוכננות לפי סיווג של כלי תחבורה שונים: אוטובוסים עירוניים נגישים, אוטובוסים בין עירוניים לא נגישים, אוטובוסים אזוריים לא נגישים, רכבות, המטרונית במטרופולין חיפה והרכבת הקלה בירושלים, על סמך נתוני משרד התחבורה הפתוחים לציבור. על פי ממצאי הדוח, **ביותר מ- 85 יישובים שבהם 1,000 תושבים ומעלה בישראל אין כלל אפשרות לנסיעה נגישה פיזית בתחבורה ציבורית ליישובים אחרים.** כמחצית מהיישובים הללו הם יישובים גדולים, עם מעל 10,000 תושבים. כמו כן, הרוב המוחלט של היישובים שאין בהם כלל אפשרות לנסיעה בין עירונית נגישה בתחבורה הציבורית נמצאים בצפון הארץ, בנגב וביישובי המשולש, וכוללים עשרות יישובים מהחברה הערבית. על פי הדוח, מצבן של הרשויות באזור המרכז ובחיפה טוב משמעותית, בין היתר בשל הנגישות אל שירותי הרכבת.²³

בהקשר זה נציין כי באוגוסט 2020 פורסם קול קורא לציבור להגשת רעיונות כיצד לדעתו יש להנגיש את השירות הבין עירוני גם בהיבט הפיזי.²⁴ במענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר בעניין זה כי בהתאם להצעות שהתקבלו, בכוננת המשרד לפנות אל מפעילי התחבורה הציבורית על מנת שיציעו צי של 10 אוטובוסים מונגשים פיזית בינעירוניים במסגרת פיילוט בקווים שייבחרו על מנת להעריך את המשך הפעילות בנושא.²⁵ נציין כי בתשובת המשרד לא נמסר על צעדים נוספים שיש בכוננתו לקדם על מנת להרחיב את נגישות התחבורה הציבורית הבין עירונית לאנשים עם מוגבלויות או על הקצאת תקציבים ייעודיים מעבר לפיילוט המצומצם שיש בכוננתו לקדם.

²¹ גבי נבון, מנהל אגף נגישות בתחבורה הציבורית, הרשות הארצית לתחבורה ציבורית, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 10 בנובמבר 2020.

²² קרן משפחת רודרמן הינה קרן פילנתרופית פרטית, הפועלת לשילובם של אנשים עם מוגבלויות בחברה בישראל ובארצות הברית ולחיזוק הקשר בין ישראל ויהדות ארצות הברית. הקרן תומכת ומקדמת שוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלויות בכל תחומי החיים ומממנת יוזמות ותכניות חדשניות המאפשרות זאת. לאתר הקרן: www.rudermanfoundation.org

²³ לינק 20, רשת צעירים לקידום אנשים עם מוגבלויות, [דוח דירוג היישובים הראשון לפי נגישות בינעירונית לאנשים עם מוגבלויות – 2020](https://www.linke20.org), יולי 2020

²⁴ משרד התחבורה, הרשות הארצית לתחבורה ציבורית, [קול קורא לציבור בחינת הפעלת אוטובוסים בינעירוניים נגישים](https://www.mta.gov.il), 3 באוגוסט 2020.

²⁵ גבי נבון, מנהל אגף נגישות בתחבורה הציבורית, הרשות הארצית לתחבורה ציבורית, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 10 בנובמבר 2020.

על פי ממצאי דוח שפורסם בשנת 2020, ביותר מ- 85 יישובים שבהם 1,000 תושבים ומעלה בישראל אין כלל אפשרות לנסיעה נגישה פיזית בתחבורה ציבורית ליישובים אחרים.

הרוב המוחלט של היישובים שאין בהם כלל אפשרות לנסיעה בין עירונית נגישה בתחבורה הציבורית נמצאים בצפון הארץ, בנגב וביישובי המשולש, וכוללים עשרות יישובים מהחברה הערבית.

2.6 הכשרות לנהגים בנושאים הקשורים לשירות עבור אנשים עם מוגבלויות

נקודה נוספת שראויה להתייחסות בהקשר של השירות לנוסעים עם מוגבלויות בתחבורה הציבורית היא סוגיית ההכשרות לנהגים מטעם החברות המפעילות את התחבורה הציבורית. כך, למשל, הנהג הוא האחראי על הכריזה בתחנות ובאוטובוסים; הגישור בין האוטובוס לרציף עבור נוסע בכיסא גלגלים נעשה באמצעות כבש (רמפה) ידני או אוטומטי, שנהג האוטובוס אחראי על תפעולו; בכדי להעלות נוסע בכיסא גלגלים, הנהג צריך לפתוח את הכבש בעת העצירה בתחנה; ולאחר שהנוסע עלה, על הנהג לעגן את כסא הגלגלים שלו, כשגבו לכיוון הנסיעה (בעצמו או באמצעות מלווה).²⁶

משרד התחבורה הוא הגוף האמון על הפיקוח באשר לרמת הנגישות שמספקות בפועל חברות התחבורה הציבורית, על מנת להבטיח נגישות גבוהה לאנשים עם מוגבלויות גם מצד הנהגים בשירות התחבורה הציבורית באוטובוסים.

כפי שעלה בדיון בוועדה המיוחדת למיגור הפשיעה בחברה הערבית בכנסת, חברות התחבורה הציבורית מחוייבות במסגרת המכרזים שבהן זכו לביצוע הדרכות והכשרות לנהגים בהיקף של 50 שעות שנתיות.²⁷ בפועל, כל חברה מעבירה הכשרות שונות ונדרש פיקוח של המשרד על התכנים, לרבות הכשרות והדרכות בנושא של רמת השירות לאנשים עם מוגבלויות.²⁸ נציין כי בדיון האמור אכן צוין על ידי נציג משרד התחבורה כי יש כוונה מצד משרד התחבורה לקיים פיקוח ולהכניס הכשרות בהיקף מסויים החל משנת 2021 כחובה.²⁹ במענה על פניית מרכז המחקר והמידע בנוגע להכשרות של נהגי האוטובוסים בשירות התחבורה הציבורית נמסר כי המשרד פרסם קול קורא לכלל המכללות ליישום תכנית הדרכה לנהגי חברות התחבורה הציבורית, אחת לשנה עבור כל נהג. בתשובה נמסר עוד כי תכנית ההדרכה תחולק לתכנים שיוגדרו כחובה בנושאים כמו שירות לנוסע, נגישות ובטיחות הנוסע.³⁰

²⁶ כל זכות, [נגישות לאנשים עם מוגבלות ולנכים באוטובוסים](#), תאריך כניסה: 10 בנובמבר 2020.

²⁷ הכנסת ה-23, פרוטוקול מס' 8 משיבת הוועדה המיוחדת למיגור הפשיעה בחברה הערבית, 15 ביולי 2020.

²⁸ לינק 20, רשת צעירים לקידום אנשים עם מוגבלויות, [דוח דירוג היישובים הראשון לפי נגישות בינעירונית לאנשים עם מוגבלויות – 2020](#), יולי 2020.

²⁹ הכנסת ה-23, פרוטוקול מס' 8 משיבת הוועדה המיוחדת למיגור הפשיעה בחברה הערבית, 15 ביולי 2020.

³⁰ גבי נבון, מנהל אגף נגישות בתחבורה הציבורית, הרשות הארצית לתחבורה ציבורית, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 10 בנובמבר 2020.

חברות התחבורה
הציבורית מחוייבות
במסגרת המכרזים שבהן
זכו לביצוע הדרכות
והכשרות לנהגים בהיקף
של 50 שעות שנתיות.

בפועל, כל חברה מעבירה
הכשרות שונות ונדרש
פיקוח של המשרד על
התכנים, לרבות הכשרות
והדרכות בנושא של רמת
השירות לאנשים עם
מוגבלויות.

3. פעילות הנציבות לשוויון אנשים עם מוגבלויות בתחום יישום תקנות הנגישות

באוטובוסים בתחבורה הציבורית

על פי נתוני הנציבות, בשנת 2019 היו 109 פניות אליה בעניין תחבורה ציבורית. אלו מהוות פחות מאחוז מכלל הפניות אל הנציבות בשנה זו.³¹ במענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר על ידי הנציבות כי לאורך השנים היא מבצעת אכיפה של תקנות התחבורה הציבורית לעניין נגישות התחבורה הציבורית לאנשים עם מוגבלויות. במסגרת זו, נערכו אלפי פיקוחים, מהם גם ביישובי החברה הערבית. תוצאות פיקוחים אלו כללו הוצאת מכתבי התראה וצווים, חקירות של נושאי תפקיד ואף הגשה תובענה ייצוגית. נציין כי הנציבות לא מסרה בתשובתה מה היה שיעור הפיקוחים שנערכו ביישובי החברה הערבית מכלל הפיקוחים שבוצעו, כמה מהם עסקו בהנגשת האוטובוסים עצמם כמה נגעו לעניין ההנגשה של תחנות ההמתנה והתשתיות. לעניין ההנגשה החושית צוין בתשובת הנציבות כי לאחרונה בוצעה פעילות יזומה לנושא כריזה בתחבורה ציבורית באזור הצפון על ידי צוות מפקחי הנציבות. עוד נמסר כי תהליך זה נמצא כרגע בעיבוד במשרדי הנציבות ולכן לא נמסרו תוצאותיו.³²

³¹ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, [סיכום פעילות שנתית תשע"ט \(2019\)](#), מאי 2020.

³² תמר ויזנפלד, מפקחת ארצית לנגישות השירות, נציבות שוויון לאנשים עם מוגבלויות, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 בנובמבר 2020.